

Handläggare: Eva Carin Sandberg
Telefon: 08-508 25 091

Till
Socialtjänstnämnden

Rapport från studieresa till Berlin

Förslag till beslut

Socialtjänstnämnden godkänner rapporten.

Dag Helin

Eva Carin Sandberg

Sammanfattning

Den 23-25 oktober reste ekonomiavdelningen till Berlin. Syftet med studieresan var bland annat att studera och jämföra de sociala välfärdssystemen i Tyskland och Sverige samt ansvarsfördelning, kostnader, styrning och uppföljning av det sociala arbetet i Tyskland.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att de sociala välfärdssystemen i Berlin är organiserade på ett likartat sätt som i Stockholm. Problembilden är i stort densamma.

Studieresa 23-25 oktober 2007

Syftet med studieresan var bland annat att studera och jämföra de sociala välfärdssystemen samt ansvarsfördelning, styrning och uppföljning.

Inför studiebesöket informerades vi om det tyska statsskicket och samhällsuppbyggnaden. Tyskland är en förbundsstat och har dels en förbundskansler och dels en förbundsresident. Förbundskanslern motsvarar närmast en statsminister eller premiärminister. Förbundsresidentämbetet är i huvudsak representativt men också en form av kontrollinstans.

Riksdagen är uppdelad i ett tvåkammerssystem med *Bundestag* och *Bundesrat*. *Bundestag* är det tyska parlamentet som också väljer förbundskanslern. *Bundesrat* representerar de 16 tyska delstaterna (*Bundesländer*). Nya lagar och lagändringar beslutas i bägge kamrarna. De 16 delstaterna har sina egna inrikesförvaltningar (*senatsverwaltungen*).

Tyskland har 82 miljoner invånare. Berlin är Tysklands huvudstad med 3,4 milj. invånare. Befolkningen är ojämnt fördelad över landet med koncentration på de gamla industriregionerna i väst. Efter återföreningen har forna Östtyskland tappat 1,2 milj. invånare. 15,3 miljoner människor, eller knappt 19 procent, av den tyska befolkningen har migrationsbakgrund. 10 miljoner människor är födda i utlandet och närmare hälften har ingen högre utbildning.

Endast staten tar in skatt och fördelar denna till förbundsländerna utifrån antalet invånare. Förbundsländerna fördelar i sin tur skattemedel till kommunerna. Berlin är både en kommun och en delstat.

Berlin indelas i 12 förvaltningsdistrikt om i genomsnitt ca 300 000 invånare. Distrikten har ingen egen beskattningsrätt utan är beroende av de medel som staten fördelar. Fördelningen bygger på invånarantal. Varje distrikt har ett distriktskontor motsvarande våra stadsdelsförvaltningar och den enskilde söker hjälp på distrikten. Distrikten fattar beslut om insatser mot enskilda, t.ex. missbrukare eller hemlösa.

Arbetsmarknad

I Tyskland är 4,1 milj. personer arbetslösa (9,8 %). Arbetslösheten i östra Tyskland är nästan dubbelt så stor som i västra Tyskland. 2,7 milj. är långtidsarbetslösa dvs. har varit arbetslösa under minst 2 år. I Berlin är arbetslösheten mycket hög (17,1 %) och en anledning är att det saknas industriarbeten.

7,9 milj. människor har s.k. minijobb med en inkomst på högst 400 euro i månaden. Minijobben medför inga socialförsäkringsavgifter men ger inte heller arbetstagaren pensions- och sjukförsäkring. Den genomsnittliga bruttolönen i landet är ca 2 200 euro och den genomsnittliga nettolönen ca 1 500 euro.

Socialförsäkringar

Socialförsäkringslagen reglerar pensionsförsäkring, arbetslöshetsförsäkring, sjukförsäkring och vårdförsäkring. Socialförsäkringarna finansieras främst genom socialförsäkringsavgifter som är kopplade till att man har en anställning. Alla personer som är anställda betalar via arbetsgivaren in avgifterna som är 42 % av lönen. Arbetsgivaren och

arbetstagaren svarar för halva kostnaden var. Omkring en femtedel av de sociala avgifterna är skattefinansierade.

Ersättning till arbetslösa arbetsföra personer

- *Arbeitslosengeld I* - Arbetslöshetsersättning (A-kassa) finansieras genom en obligatorisk socialförsäkringsavgift som är 6,5 % av bruttolönen. Ersättningen utbetalas högst 12 månader med 67 % av nettolönen för personer med barn och med 60 % av nettolönen för personer utan barn.
- *Arbeitslosengeld II* - Arbetslöshetsersättning II (socialbidrag för arbetslösa) finansieras med skattemedel och är Job Centers (arbetsmarknadsmyndigheten/arbetsförmedlingen) ansvar. Ges till alla arbetsföra arbetslösa personer mellan 16 och 65 år, och deras hushåll, vilka saknar A-kassa eller har haft A-kassa ett år. Arbetsför är den som kan arbeta minst 3 timmar om dagen. Bidraget är behovs- och inkomstprövat och motsvarar det svenska socialbidragets konstruktion.

Ersättning till icke arbetsföra personer

Sozialhilfe - Socialbidrag för icke arbetsföra personer finansieras med skattemedel och är kommunernas ansvar. Handläggs och kontrolleras i princip på samma sätt som Arbetslöshetsersättning II (socialbidrag för arbetslösa).

Dag I den 23 oktober 2007: Besök på Senatsverwaltung für Integration, Arbeit und Soziales i Berlin

Herr Frank Brose tog emot oss och berättade om verksamheten vid avdelningen för hemlöshetsfrågor. Avdelningen är liten, endast tre personer. De utgör en central funktion med ett övergripande ansvar för hemlöshetsfrågor vilket innebär att de fungerar som en beställarorganisation med ansvar för kvalitetsgarantier och förhandlingar med utförarna. De tar fram riktlinjer för stadsdelarna och förhandlar fram avtal med frivilligorganisationer (NGO) om insatser mot hemlösheten. Herr Brose är alltså en av de tre handläggare som ansvarar för hemlöshetsfrågor i förvaltningen.

Vården utförs nästan uteslutande av NGO's som är organiserade i sex paraplyorganisationer; Katolska kyrkan, Protestantiska kyrkan, Socialdemokraterna, Röda Korset, Judiska församlingen och Tyska Välfärdsförbundet.

I Tyskland har man laglig rätt att kräva tak över huvudet. Hemlöshet definieras dock olika i olika delar av Tyskland. I Berlin definieras man som hemlös om man:

- saknar bostad
- bor i överbelagda bostäder
- har ett uppsagt rivningskontrakt
- är inneboende
- bor på gatan

Av de bostadslösa är 20-25 % kvinnor. En tredjedel av de hemlösa har stora omsorgsbehov. Ca 4 000 per år får erbjudande om bostad och ytterligare 2 000 erbjuds både bostad och annan hjälp. Huvudmålet för arbetet är att den som erbjuds hjälp skall klara av att bo själv i lägenhet. Drog- eller alkoholproblem behandlas särskilt. Verksamheten har en budget på ca 25 milj. euro per år, exklusive kostnaderna för bostäder.

Under vinterhalvåret finns tillgång till 2000 platser på nödhärbärge vilket täcker behovet. Alla får erbjudande om sovplats. Bl.a. åker en buss runt i staden på platser där hemlösa brukar samlas. I Berlin finns f.n. ingen bostadsbrist, däremot kan nybyggda lägenheter vara mycket dyra att hyra.

Målet med alla insatser är, precis som i Stockholm, att den enskilde ska övergå till eget varaktigt boende. Målet nås för i genomsnitt ca 1 % av de bostadslösa.

Dag 2 den 24 oktober 2007: Besök på AKINDA-Netzwerk Einzelvormundschaft Berlin

Vi välkomnades av Frau Claudia Schippel och Herr Andreas Meissner. De informerade oss om flyktingsituationen i Tyskland och framförallt Berlin och berättade om AKINDA verksamhet. AKINDA står för Ausländische Kinder In Deutschland Allein och är ett kombinerat boende och stödcenter för ensamkommande minderåriga flyktingungdomar. AKINDA ingår i flyktinghjälporganisationen Xenion, som är en del av NGO-sektorn. Xenion och AKINDA stöds av många sponsorer, organisationer, privatpersoner samt olika EU- och FN-organ. AKINDA erbjuder både boende, socialt stöd och psykologisk behandling till utsatta flyktingungdomar, som kommit ensamma till Tyskland.

En av centrets viktigaste uppgifter är att erbjuda alla ungdomar som bor i Berlin frivilliga förmyndare. Huvudsyftet är att hitta frivilliga förmyndare till barnen vilket enligt deras erfarenhet är den bästa lösningen. Förmyndarna genomgår utbildning i AKINDAs regi och får stöd och hjälp när de behöver. Man har skapat nätverk där förmyndare kan utbyta erfarenheter och dessutom finns olika mentorsprogram för nya förmyndare.

Personalen utgörs av två terapeuter, två socialarbetare och en person som tar emot flyktingar. De flesta barnen kommer från Vietnam, det är ofta barn som är utsatta för handel, men det kommer även många barn från Tjetjenien, Kurdistan och Västafrikanska länder. Från Östafrika kommer unga kvinnor. 80 procent av barnen är pojkar. Officiellt finns f.n. ca 1 000 ungdomar i Berlin och ca 10 000 i hela Tyskland.

Alla barn som kommer är illegala flyktingar enligt Dublinöverenskommelsen. Många har passerat flera länder innan de når Tyskland, och det finns organiserade ligor som ägnar sig åt människosmuggling och människohandel. Det händer att barn/ungdomar plötsligt försvinner, eller försvinner och dyker upp i ett annat land. Många flyktingar blir inte upptäckta förrän de har vistats en ibland ganska lång tid i landet, och det gäller även minderåriga. Flertalet flyktingar tar sig in i landet med bil, buss eller till fots, och ansöker inte om asyl eftersom det är mycket svårt att nå flyktingsstatus i Tyskland.

Först kommer barnen/tonåringarna till flyktingmottagningen som har ett stort ungdomshem. Där bor de ca 3 månader under tiden som de utreds. När utredningen är klar bestäms var barnet/ungdomen ska bo. Det kan vara i familjehem, särskilda grupphem för ensamma flyktingbarn/ungdomar eller på någon institution lik våra HVB. Det finns ca 16 särskilda grupphem i Tyskland för minderåriga flyktingar. Antalet platser per grupphem varierar mellan 10 och 70. AKINDA är ett sådant särskilt grupphem. Under utrednings-

tiden söker man också efter släktingar. Är barnen under 16 år placeras de snabbt i skolan utan särskild hänsyn till utbildningsnivå. Äldre betraktas som vuxna.

Kostnaderna uppgår till 25–150 euro per barn under asylförfarandeprocessen. Kostnadsnivån är beroende av om det krävs särskilda insatser i form av t.ex. psykoterapi eller inte.

Ekonomiskt och socialt tas minderåriga flyktingar tämligen väl om hand på så vis att barnen/ungdomarna har samma rättigheter som tyska barn och ungdomar vad gäller utbildning, hälso- och sjukvård samt tandvård. AKINDA samarbetar också med universitetet i Berlin och kan på så vis anordna särskilda kurser i t.ex. data för äldre ungdomar och unga vuxna.

Ungefär 90 % får nej på asylansökan. I en del fall får ungdomarna toleranstillstånd, *Duldung*, vilket innebär att de inte får uppehållstillstånd i sex månader, men de kan heller inte utvisas. *Duldung* innebär att man inte får arbeta eller studera och man får inte lämna Berlin. *Duldung* förlängs med sex månader i taget. Det finns personer som levt under *Duldung* i många år. Denna fråga är mycket het politiskt i Tyskland, och det diskuteras olika lösningar på de problem som *Duldung* skapar.

Dag 3 den 25 oktober 2007: Besök på Berliner Stadtmission Gästehäuser und Freizeitheime

Vår sista dag i Berlin besökte vi en av Stadsmissionens många verksamheter och togs emot av Herr Thomas Winistädt vid Stadsmissionen på Lehrter Strasse i centrala Berlin. Herr Winistädt ansvarar där för mottagandet av hemlösa och ett antal olika projekt kring hemlöshet.

Stadsmissionen Berlin Mitte bedriver en stor verksamhet med olika inriktningar; nödhärbärge, vårdcentral, korttidsboende, gruppboende, dagverksamhet och vårdhem för äldre. Här bedrivs hotellverksamhet, och det finns också studenthem inom området. Stadsmissionen är 130 år gammal som organisation och har 22 olika samfund knutna till sig. Man bedriver också annan verksamhet i form av diakoni, mission och har ungdomsgårdar i och utanför Berlin. Arbetet bygger på stora frivilliginsatser, bl.a. av de studenter som bor i studenthemmet.

Under perioden november - mars bedriver man nödhärbärge. Det går till så att en buss åker runt och hämtar personer till härbärgen. Bussen fungerar även som uppsökande verksamhet. Ingen avvisas, det är t.ex. tillåtet att vara påverkad och att ha med sin hund.

Vi besökte lokalerna som används till härbärge. De låg i källarplanet och de hemlösa sover direkt på betonggolvet i en enda stor lokal. Upp till 100 personer övernattar här under bistra vintrar. Nio av tio klienter är män. Genomsnittsåldern ligger på 45 år. Det finns också en lokal för sjuka intill. Som besökare kommer man in genom en speciell ingång där man lämnar ifrån sig sina ägodelar inkl. droger, alkohol och vapen innan man får komma in. På morgonen får man tillbaka sina tillhörigheter när man lämnar nödhärbärgen kl. 8.00.

Året runt har man en sjukmottagning även för den som saknar pengar, sjukförsäkring eller legitimation. Det finns sex läkare i Berlin med en speciell legitimation som får hänvisa patienter hit. Man slussas vidare till korttidsboendet om det finns behov av det. Sjukmottagningen tar emot oavsett vem som betalar. Är personen hemlös registreras födelsedatum och personen fördelas på något av de olika distrikten utifrån födelsemånad. Man måste sedan personligen besöka distriktskontoret för att söka bidrag till vistelsen. Inom 24 timmar måste en ansökan skickas till distriktet samt parallellt en ansökan om socialbidrag till arbetsförmedlingen. Ett problem är personer som saknar legitimation, pengar kan man först få om man har legitimation.

Inom tre dagar ska en hjälpplan upprättas för varje enskild hjälpsökande samtidigt som avgiftning påbörjas. Boendet betalas av arbetsförmedlingen, övrig hjälp av distriktet. Kostnaderna uppgår till ca 85 euro/dag varav 68 kommer från senatsförvaltningen. De personer som inte får bidrag finansieras via insamlade medel. Man samlar in ca 30 000 euro per år.

Sammanfattning

Vi blev mycket väl bemötta och omhändertagna på de olika studiebesöken och studieresan var mycket givande och tacksamt. Sammanfattningsvis kan vi konstatera att de sociala välfärdssystemen och statens respektive kommunens ansvar är relativt lika organiserade i Tyskland jämfört med i Sverige. De problem de brottas med är väldigt lika de vi har i Stockholm. Vi fick dock uppfattningen att situationen i Stockholm är något bättre.

Deltagare på resan:

- Ulrika Dahl
- Kim Dahlqvist
- Gunilla Danielsson
- Kristina Greek
- Rita Holm
- Anders Lindberg
- Eva Lindqvist
- Eva Rönngård
- Eva Carin Sandberg
- Annika Sjöström
- Marie Svensson
- Marianne Wiström